

آیا دانلود غیرقانونی کتاب همان کتاب‌دزدی است؟

علی پیرحیاتی

۱۶ خرداد ۱۳۹۶

شماره مسلسل: ۴۴۰۰۳۲۴

شماره شاپا: ۵۳۸۵-۲۴۲۳

نپذیرفته، این چه اصراری است که ما به ضرر جامعه دانشگاهی مان کپی‌رایت کتاب‌ها را بخریم؟» (۳) پرسشی که در اینجا مطرح می‌شود این است که اگر دانلود غیرقانونی کتاب همان کتاب‌دزدی است، پس نشر بی‌مجوز کتاب‌های خارجی نامش چیست؟ اگر دانلود غیرقانونی را که نوعی استفاده غیرتجاری از کتاب هاست، دزدی بنامیم، آنگاه استفاده تجاری از کتاب‌های دیگران، به طریق اولی، دزدی خواهد بود. با چنین فرضی، قضیه آنگاه جالب‌تر می‌شود که ناشران و مترجمان ما به ترجمه و انتشار این کتاب‌ها افتخار کرده‌اند و گاهی جایزه کتاب سال و فصل را به همین دلیل گرفته‌اند. آیا ناشران و مترجمان بزرگ ما در واقع سارقان بزرگی بوده‌اند؟ از طرف دیگر، از زمان تأسیس دانشگاه‌ها در ایران، افراد بسیاری ترجمه کتاب‌های خارجی را به‌عنوان رساله فوق‌لیسانس و دکتری تحویل دانشگاه‌ها داده‌اند و مدرک گرفته‌اند، بدون اینکه از مؤلف این کتاب‌ها مجوزی دریافت کرده باشند.

پدیده دیگری که اخیراً شاهد آن هستیم و ناشران ایرانی به آن اعتراض کرده‌اند، افسست‌شدن کتاب‌های پرفروش فارسی به صورت قاچاق است، به این معنا که سودجویان، با رصد بازار، کتاب‌های پرفروش را شناسایی می‌کنند و اقدام به افسست آن‌ها می‌کنند. این پدیده یکی از شکایت‌های عمده ناشران ایرانی در سال‌های اخیر است. (۴) حال این پرسش مطرح می‌شود که چگونه افسست کتاب‌های ناشران خارجی مجاز است، اما افسست کتاب‌های ناشران ایرانی مجاز نیست؟ تنها پاسخی که مطرح می‌شود، عضو نبودن ایران در پیمان‌های جهانی کپی‌رایت است. اما چنانچه چنین مواردی را دزدی بدانیم، مگر دزدی را می‌توان با عضو نبودن در یک پیمان توجیه کرد؟ آیا اگر محله ما مثل سایر محله‌ها پلیس نداشته باشد، دزدی در این محله مجاز است؟

از طرف دیگر، بسیاری از دانشگاهیان ما کتاب‌های خارجی را به صورت غیرقانونی از اینترنت دانلود می‌کنند، اما درباره دانلود کتاب‌های فارسی، مواضع متفاوتی بیان می‌شود. اگر قرار باشد دانلود غیرقانونی کتاب‌های فارسی را دزدی بنامیم، باید بدانیم که کتاب‌های خارجی که از اینترنت دانلود می‌کنیم و نیز نیمی از کتاب‌های فارسی که در کتابخانه‌هایمان داریم (یعنی کتاب‌های ترجمه شده) مال دزدی هستند و ناشر و مترجم و خواننده آن‌ها را هم باید دزد بدانیم. به این ترتیب، شاید بپذیریم دانلود کتاب‌های ناشران ایرانی دزدی است، به شرط آنکه اولین سنگ را کسی به سمت دزدان پرتاب کند که در خانه‌اش هیچ مال دزدی (یعنی

در سال‌های اخیر، با رونق یافتن اینترنت در ایران، سایت‌های گوناگونی برای دانلود کتاب راه‌اندازی شد. بسیاری از این کتاب‌ها بدون مجوز ناشران در این سایت‌ها قرار گرفته‌اند، به طوری که بسیاری از ناشران و نویسندگان و مترجمان به دانلود غیرقانونی کتاب‌هایشان اعتراض کردند و حتی «کمپین رصد» یا «من دزد کتاب نیستم» با «هدف احیای حقوق مادی و معنوی ناشرین و مؤلفین و ایجاد فضای امن برای ناشران و جلوگیری از انتشار لینک‌های دانلود غیرقانونی کتاب‌ها» شکل گرفت. معاون فرهنگی وزیر ارشاد هم از رایزنی این وزارتخانه با قوه قضائیه برای حل مشکل دانلودهای غیرقانونی خبر داد. (۱)

نگارنده مقاله حاضر، از دانلود غیرقانونی کتاب‌های فارسی دفاع نمی‌کند، اما «دزدی» نامیدن این کار پیامدهایی نیز خواهد داشت که باید آن‌ها را گوشزد کرد. طبق استدلال کسانی که دانلود غیرقانونی کتاب را دزدی می‌دانند، چنانچه کسی از کتابی استفاده کند و بابت این استفاده، هیچ پولی به ناشر یا مؤلف و مترجم نپردازد، نوعی سرقت انجام داده‌است. (۲)

چنان که می‌دانیم، ناشران ایرانی مدت‌هاست کتاب‌های ناشران خارجی را بدون گرفتن مجوز منتشر می‌کنند. این کتاب‌ها، یا به صورت افسست یعنی بی‌کم‌وکاست، منتشر می‌شود و یا به شکل ترجمه شده انتشار می‌یابد. تقریباً تمام کتاب‌های ترجمه شده در ایران (غیر از موارد معدود در سال‌های اخیر) بدون گرفتن مجوز از ناشر یا مؤلف خارجی چاپ می‌شود. ناشران و مترجمان هم از نشر این کتاب‌ها سود می‌برند، به طوری که برخی از شرکت‌های نشر ایران اساساً بر پایه افسست غیرمجاز کتاب‌های خارجی شکل گرفته‌اند و درآمد خوبی هم دارند. حتی یکی از ناشران ایرانی معتقد است «وقتی ایران قانون کپی‌رایت جهانی را

به‌عبارت‌دیگر، هزینه‌ای که قرار است صرف این امور شود و عمدتاً از بودجه عمومی و بیت‌المال تأمین می‌شود، باید به دست ناشر و مؤلف و مترجم برسد و در عوض، بتوان کتاب‌ها را به‌رایگان در اینترنت توزیع کرد.

پانوشتها

(۱) «دانلود غیرقانونی کتاب یا یک دزدی شیک امروزی؟»، مشرق‌نیوز، ۱۶ آذر ۱۳۹۴

www.mashregnews.ir/news/505207

(۲) کما اینکه وقتی کتابی را از دوستان امانت می‌گیریم و می‌خوانیم، دقیقاً در چنین وضعیتی هستیم و مطابق این استدلال، چنین کاری دزدی است، ولی چون این کار به شکل محدود صورت می‌گیرد، چندان به چشم نمی‌آید.

(۳) «دوره‌ای انتخاب کتاب اصلی یا افسست»، جام‌جم آنلاین، ۲۴ بهمن ۱۳۹۰

<http://www1.jamejamonline.ir/newstext.aspx?newsnum=100804072687>

(۴) «فساد نشر» (پرونده جدید فرهنگی تسنیم)، خبرگزاری تسنیم، ۱۹ دی ۱۳۹۵

<https://www.tasnimnews.com/fa/new/s/1395/10/19/1289717>

(۵) «قطع شدن یارانه کاغذ هم خوب بود هم بد»، ایلنا، ۲۹ مرداد ۱۳۹۳

<http://www.ilna.ir/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%A7%D9%86%D8%AF%DB%8C%D8%B4%D9%87-61/194893-%D9%82%D8%B7%D8%B9-%D8%B4%D8%AF%D9%86-%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%87-%DA%A9%D8%A7%D8%BA%D8%B0-%D9%87%D9%85-%D8%AE%D9%88%D8%A8-%D8%A8%D9%88%D8%AF-%D9%87%D9%85-%D8%A8%D8%AF>

استفاده از مطالب با ذکر منبع آزاد است.

متون سیاستی منتشرشده در شمس، بیانگر دیدگاه نویسندگان بوده و لزوماً نظر این شبکه نیست.

کتاب ترجمه‌شده) یافت نشود! در واقع، «دزدی» نامیدن دانلود کتاب، بر سر شاخه نشستن و بن بریدن است!

در مورد مسئله‌ای فرهنگی مثل نشر کتاب و کتاب‌خوانی، به جای برچسب‌زنی و جنجال‌آفرینی، باید راه‌حلی اساسی برای رساندن کتاب به دست مخاطبان پیدا کرد. اگر واقعاً به دنبال جلوگیری از اتلاف سرمایه‌ها هستیم، بهتر است به مسائل کلان‌تر در حوزه کتاب توجه کنیم. به‌عنوان مثال، بن‌ها و یارانه‌های خرید کتاب همواره به‌طور گسترده مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند. چند سال پیش هم یارانه کاغذ ناشران به دلیل سوءاستفاده‌های گسترده قطع شد. یکی از شیوه‌های جدید کلاهبرداری هم، نقد کردن بن‌های کتاب دانشجویان و دانش‌آموزان است. در نمایشگاه کتاب امسال، ۱۹ غرفه به دلیل نقد کردن کارت‌های خرید کتاب تعطیل شدند. به گفته علی‌اکبر قدیانی (مدیر انتشارات «برف») ۵۰ درصد یارانه‌های کتاب برای خرید کتاب استفاده نمی‌شود و در واقع مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرد. (۵)

چرا باید یارانه کتاب به این شکل پرداخت شود؟ دولت می‌تواند این یارانه را به ناشران بدهد تا کتاب‌های خود را به‌رایگان، یا با هزینه‌ای اندک، در اینترنت منتشر کنند. این شاید از بهترین مصادیق «هدفمندسازی یارانه‌ها» در حوزه کتاب باشد.

از طرف دیگر سالانه میلیون‌ها تومان صرف مدیریت و ساخت و بازسازی کتابخانه‌ها می‌شود، حال آنکه میزان استقبال از کتابخانه‌ها و تأثیر آن‌ها بر فرهنگ مطالعه، چندان برجسته نیست. همان‌طور که با آمدن تلفن همراه، تلفن‌های عمومی تقریباً منسوخ شدند، کتابخانه‌های عمومی هم نقش سنتی خود را از دست داده‌اند و باید به فکر شیوه‌های جدید توزیع دانش باشیم. مگر برای ترویج دانش و دسترسی عموم به اطلاعات، کتابخانه نمی‌سازیم؟ پس چرا دانش را از طریق اینترنت توزیع نکنیم؟ چرا کتاب‌ها را با استفاده از اینترنت در اختیار مخاطبان نگذاریم؟

نگارنده، پیرو استدلال‌های ارائه شده در مقاله «راهکارهایی برای حل معضل دانلود غیرقانونی» (منتشرشده در سایت شمس) کمپینی را تحت عنوان «کمپین آزادسازی توزیع الکترونیکی کتاب» (کاتاک) آغاز کرده است که دولت و نهادهای ذی‌ربط دیگر مثل خیرین کتابخانه‌ساز را تشویق می‌کند به جای ساخت کتابخانه، پرداخت یارانه، ارائه بن کتاب و ... همه این هزینه‌ها را صرف آزادسازی نشر الکترونیک کتاب‌ها کنند تا کتاب‌ها از طریق اینترنت و به‌رایگان در دسترس عموم قرار گیرند.